

En el record encara

Albert Fabà Prats

(COL·LECCIÓ NO-FICCIÓ) • 12

EN EL RECORD ENCARA

Albert Fabà Prats

 uorum
LLIBRES

Primera edició: novembre del 2024

© Albert Fabà Prats

© de l'edició:

Quorum Llibres

C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls

Tel. 977 60 25 91

quorum@quorumllibres.cat

www.quorumllibres.cat

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-16342-66-2

DL T 1039-2024

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

En memòria de Cinta i Alberto.
I Maribel, mare de la Noemí.
I el seu espòs, Manel.

*Alçava muralles la vida,
muralles immenses de paraules i gestos...*

RAIMON

DIJOUS, 25 DE MARÇ DE 2021

Ha mort Josep Igual. Com se sol dir, amb aquella mena d'eufemisme, que tant em desagradava, després de lluitar contra una llarga malaltia.

Càncer. Com mon iaio Pepe, que ens va deixar, quan jo tenia quatre o cinc anys. Mon pare sempre m'explicava que, ja cap al final, quan ja patia força, i ens veia, als nets, encara deia: "Si em pogués quedar així..." La seva malura li afectà la pròstata. Tot i que, després, com és habitual, se li va estendre arreu.

Igual. "Nascut a Benicarló. Ara viu a Amposta. Poeta, novel·lista, escriptor de dietaris. Cantant. Ebrenc. M'agraden les seves descripcions metereològiques." Així el definia jo, fa uns quants anys. El vaig descobrir, en remenar dietaris a Viladrich, per fer-ne esment en el meu, que estava començant, aleshores. *L'incert alberg* em va enlluernar i me'l vaig cruspir, àvidament. "Estil comprimit. Frases curtes. Impressionista. M'adono que li agrada Brassens, com a mi." Quants cops l'he evocat, escoltant *Les copains d'abord*, aquesta mena d'elegia, a favor de l'amistat, del cantant de Seta.

M'assabento del traspàs del benicarlenc per un missatge de Xus Valor, la seva companya, al Facebook. "Amics, Josep ens ha deixat aquesta vesprada, fa molt poquet. Ha marxat tranquil, en pau, sense patir, tal com va demanar. És desig exprés d'ell que el seu comiat es faci al seu poble natal i que sigui sobretot senzill, sense flors, i que qui li vulgui donar l'últim adéu ho faci en l'església del Crist del Mar de Benicarló.

»Josep se n'ha anat, però ens queda el seu record i tot el seu llegat, que és moltíssim. Gràcies a tots."

El millor que es pot fer per recordar un escriptor és llegir-lo. Quan torni a Tortosa, aquest cap de setmana, aniré ràpid cap a Viladrich a encarregar el seu *Quaderns deltaics*.

DILLUNS, 29 DE MARÇ DE 2021

"Al pis de la Generalitat no cal que vingues més. Ja t'ho va dir ton pare per telèfon. I la clau la pots tirar, que ja no val." S'inaugurava així, amb aquest missatge que m'enviava la meva germana gran, un nou període

de la meua relació amb mon pare i ma mare. Una mena d'estrany exili, sense poder-los veure periòdicament.

Alberto s'havia resistit molt a baixar del Turó, on estava sol, però finalment va cedir. Al pis de davant del parc ja hi vivia Cinta des de feia temps. En un primer moment, com bé reflecteix el dietari que havia escrit anteriorment, els dos germans ens entenem força bé, però a poc a poc la relació s'ha anat deteriorant.

Probablement tots dos no hem sabut resoldre prou bé les diferències que han anat apareixent. La seva reclamació sobre alguns mobles del Turó (que finalment vaig acabar cedint-li). La seva insistència que jo em fes càrrec del meu pare, enduent-me'l a la caseta on havia viscut els darrers vint anys (proposta totalment inviable, atès que jo visc a Barcelona i mon pare té una pensió molt minsa com per contractar una cuidadora, com tenen al pis on viuen ara). O les seves queixes sobre les meves escasses virtuts culinàries. Certament, soc força maldestre amb les aubargínies, les tomates i els primentons, amb les paelles i les cassoles. Només tenia una mica de facilitat per menges poc qualificades com les bajoques en pataca. Finalment, la cosa ha acabat així. Malament. Què hi farem!

DIVENDRES, 9 D'ABRIL DE 2021

Ja ens han instal·lat les noves plaques solars al Turó, la caseta on vivien els meus pares. A *Dietari ebrenc d'un bipolar* vaig mirar de descriure'l. "El Turó és una caseta, enmig del camp, a deu minuts en cotxe de la ciutat de l'Ebre. Li diem així perquè està situada en un turonet enlairat, enmig de dos barrancs, el barranc de la Llet, per la dreta, i un altre que no sé ni tan sols si té nom, a l'esquerra. La vista és esplèndida."

Mons pares en tenien un parell, de plaques solars, que els proporcionaven un mínim de prestacions energètiques. Però molt limitades. Quan calia posar la rentadora, per exemple, Alberto havia d'anar cap al magatzem per engegar un petit generador, que cuidava amb delicadesa. I és clar, en fer-se gran, la seva locomoció ja li començava a fallar i li era tot un què fer el petit recorregut de la casa al motor. Semblava un caragol. Li havíem dit moltes vegades que nosaltres podríem ampliar el nombre de plaques i guanyarien en qualitat de vida.

Però, tossut de mena, no en volia ni sentir parlar. Com sabeu, ara ell ja viu a Tortosa, al pis de ma mare, davant del parc. Cinta, fa més d'un any, ens va cedir el Turó i per això hem pogut emprendre ara aquesta

fit. Sí, perquè com sol passar, les famílies, previsores, decideixen amb temps com poden repartir els seu bens. A Imma li toca el pis on viu ara, a Montse el del carrer de l'Argentina, davant per davant del col·legi de la Consolació, on sempre hem viscut, i a mi el Turó.

Abans de la instal·lació energètica, el primer que vam fer és llogar un servei d'Internet. Una empresa tortosina té una sèrie de repetidors del senyal del satèl·lit. I ens va fer la instal·lació en un sarpat. El Turó està directament orientat a una d'aquestes antenes, situada a les Planes, sota els primers contraforts del Port, allà on mon pare tenia una finca d'oliveres, a les Corralisses, vora el barranc de Sant Antoni. És un bon senyal. Com que encara no tinc mòbil, com a mínim em puc comunicar per correu electrònic.

Les sis plaques fotovoltaïques ocupen la part de dalt del porxo que hi ha davant la casa i es conjuminen amb tot un sistema integral constituït per unes quantes bateries, alineades, un generador, que teòricament es posa en funcionament quan no s'ha acumulat prou energia (menys d'un 70% del total acumulable), i un conjunt d'aparells que garanteixen que tot funcioni coordinadament. Tot plegat, ens proporciona un raonable sentiment de seguretat.

S'hi poden fer funcionar, sense problemes, la majoria d'electrodomèstics més usuals. Rentadora, nevera, televisió, ventiladors, microones... Però no dona per a l'aire condicionat, que requeriria un equipament d'aerotèrmia. Mala sort. Alego, a l'estiu, tancarem les finestres i correrem les cortines a l'hora del sol, com feien els nostres avantpassats, i ho obrirem tot, a la nit. Al Turó sempre corre l'aire. I a l'hivern tirarem de llar de foc (per llenya no quedarà) i estufes de gas butà. Qui no pot segar, espigola.

DIJOUS, 22 D'ABRIL DE 2021

Al vespre, presentem el *Dietari* a la biblioteca Marcel·lí Domingo de Tortosa. Empolainats, a tothora, amb unes mascarates, com marca l'autoritat sanitària. Tot i que, a l'hora de cantar, els *artistes* ens les podrem treure. Sí, perquè aprofitant l'ocasió, amb Arturo Gaya hem assajat algunes de les cançons d'aquella obra contra el transvasament, que vam escriure amb Manolo Pérez Bonfill i que cito, a bastament, en el llibre que ara presentem. Al final de l'acte, en cantarem algunes.

Ell encara se'n recordava, d'algunes d'aquelles tonades. I això que feia més de quaranta anys, de tot allò. La música de les cançons ens la

va compondre Jaume Arnella. Un dia que va actuar al Casal Tortosí li ho vam proposar. I, molt amablement, ens va fer arribar una casset, amb les peces, cantades per ell. Tret d'aquelles, que nosaltres ja interpretàvem amb la música de la sèrie *Heidi*:

*Les indústries han de beure.
No ens importa a qui fotem.
L'aigua que necessitem
d'allà on sigui l'hem de treure.*

*És la llei del benefici.
És la llei del qui pot més.*

A la presentació s'hi ha afegit, a darrera hora, Meritxell Roigé, l'alcaldeessa tortosina. Tot un honor, per a mi. També hi han parlat Enric Roig, regidor de Cultura; el meu amic Juli Loras; l'autor (que soc jo) i l'alcaldeessa, és clar.

Enric Roig menciona l'exposició que el Museu de Tortosa va organitzar sobre l'obra de mon pare *Albert Fabà o la revolta permanent*, un títol totalment escaient. Li ho agraeixo molt.

Julio fa una intervenció, com li vaig demanar, sobre el síndrome maniacodepressiu. Ho diu clarament: "Albert i jo som bipolars. En el meu cas, diagnosticat des de fa 32 anys", apunta. I coneix força bé la malaltia. "És greu. Perquè pot acabar en suïcidi. Tot i que un 30% (però només aquest percentatge) tenen un bon tractament amb sals de liti. De vegades es diu que la malaltia afecta la personalitat. No és del tot veritat", diu Julio. "I aquí en tenim un exemple."

"Albert i jo som diferents. Quan érem adolescents, jo feia campanes per anar a llegir els tebeos de Spiderman, al xiringuito de la senyora Lola, que te'ls deixava fullejar per dos rals. L'Albert no en feia, de campanes. A la joventut", indica Julio, "a mi m'agradava portar corbates, jaques lluentes i tot això, i ell no s'ha preocupat mai de la vestimenta" (ara sí, pensava jo, entre mi: sempre vaig de negre). "A Albert li agrada la poesia, a mi no em diu res. A ell li agrada cantar, jo no canto ni a la dutxa. Li agrada actuar en públic, a mi no. És de llegir filosofia, i jo soc més de llibres de ciència" (ep, jo també eh!). "I, per acabar, ell és independentista i jo no" (ja no sé el que soc o deixo de ser, dic en veu baixa, tot amparant-me en l'escut de la mascareta). Talment, com es pot veure, dues ànimes bessones. I tanmateix dos grans amics, retrobats després de molts anys.

Em toca a mi. No us cansaré gaire reproduint la meua intervenció, potser un xic massa llarga. Sí que vull recordar que avui he aprofitat l'ocasió per esmenar un buit del *Dietari*. Man germana m'ho va recordar fa poc temps. Allò de la Raval de Cristo. Vam estrenar *El Tintero*, la primera obra que ens va dirigir Manolo, a Remolins, però allà a la Ravaleta s'esdevingué una peripècia darrere una altra.

Tot va començar amb aquella taula camilla que ens havia manllevat una tieta de Tere Massagué. Ens l'havíem deixat abandonada i a la darrera hora ja em veus a mi i el 4L de mon pare marxant per recuperar-la. En tornar s'havia de passar per un tram molt baix i estret que evitava les vies del tren. Amb les presses el vam enfilat a tota màquina. En ser-hi a dintre vam sentir un monumental sarabastall. La taula, que havíem col·locat sobre la baca de l'automòbil, restava asclada definitivament, allà a terra. El mal és que, anys després, la tieta de la Massagué encara preguntava per aquella tauleta. "És un record de família", li deia.

Després hi ha allò del pa de pagès que ens vam cruspí. A un parell d'escenes en necessitàvem un. S'havia de veure ben bé que era un pa, ben molsudet. Normalment, abans de la representació fèiem un mos, tots plegats. Però aquell dia al bar no hi havia pa. I com aquell qui no vol la cosa, primer un i després l'altre, tothom s'hi afegia a escrostonar-ne un bocí. I després la molla, és clar. Segona pèrdua. "Què n'havíem de fer?"

Finalment, també havíem perdut un actor, l'amant de Frida, la dona de Crock, el protagonista principal de l'obra. Pocs dies abans vam mirar de substituir-lo. Lluís Gas, complaent, s'hi va oferir. Però no aconseguíem que s'aprengués el paper complet, un xic massa llarg. Per acabar-ho d'adobar Gas tenia una fonètica especial, ja que convertia totes les *r* en un so gutural, afrancesat. El públic de la Raval no s'estava de subtileses i, en pronunciar les seves primeres paraules, "No me oías? Por poco tiro la puerta abajo", va esclafir en una sonora riallada.

Però per rematar la jugada l'actor sobrevingut es va menjar pràcticament tot el text i va passar directament a la bufetada, que va endinyar, de sobte, a Paquita Gausachs, l'actriu que feia de Frida, la qual es va quedar totalment palplantada, per la sorpresa. I, aleshores sí, la resta d'actors no ens podíem aguantar el riure.

Avançàvem així, a marxés forçades, cap a l'escena final, on els personatges oferien al protagonista, mig esfereït, diverses andròmines: una aspirina, pastilles per al fetge, una cigarreta... Aleshores, Anisio Morón va irrompre, de sobte, amb la seva frase: "Aquí traigo una hogaza." Però

el pa de pagès havia estat substituït per una gran capsa, mig embolicada, que deixava traslluir el seu contingut: *Ducados*.

El públic, Manolo Pérez, Anna Bel, la seva dona i tothom en general, ens pixàvem de riure.

També avancem, nosaltres, cap al final de l'acte, amb la intervenció de l'alcaldeessa tortosina. Una intervenció sentida, que remarca els moments compartits, amb Alberto, quan ella i Ferran Bel van pujar al Turó, per veure els quadres de Fabà el pintor i poder posar fil a l'agulla de l'exposició que ja s'apuntava. Estic molt agraït per les paraules de Meritxell Roigé.

I acabem amb algunes cançons de l'obra, com ja he esmentat més a dalt, de la mà d'Arturo, a la guitarra. A mi sempre m'ha agradat molt aquesta cançó que fa referència a l'intent de construir una presa, vora l'assut, que negaria Xerta i Tivenys, mentre molts pobles de la Terra Alta continuen patint de sequera:

*Quines coses ara passen,
no hi ha déu qui les entengue.
Per massa aigua uns
hauran de sortir del terme,
altres no tindran un glop
ni per poguer-s'el veure.

I tu què fas?
Molta boca, molta boca
i molt de rascar-te el nas.*

Deixem-ho aquí. Per acabar-ho d'adobar amb Arturo havíem assajat *Al vent*, la primera cançó de Raimon. Però jo no tinc l'ampli espectre tonal del cantant de Xàtiva i sempre demano un to una mica més baix. Probablement, el músic i jo no ens vam acabar d'entendre i en provar d'entonar-la el resultat fou una monumental i estranya dissonància. Llàstima. Com li hem sentit dir a Raimon en algun dels seus directes, miraré d'assajar-la millor.

DIMECRES, 5 DE MAIG DE 2021

Ja he acabat *Quaderns deltaics*. L'he hagut d'encarregar a la biblioteca. A Viladrich em van dir que el llibre estava exhaurit. M'ha sorprès, d'entrada. *L'incert alberg* compta amb una estructura clàssica de dietari, amb les seves entrades diàries, que es van descabdellant des del dissabte, 1 de gener de 2011, fins al darrer dia, d'aquest mateix any.

El dietari que ara m'he acabat d'empassar només té números. Cada entrada és un número. Repartits en cinc seccions diferents. *Nel mezzo del cammin. Domicilis provisionals. Finestres despullades. Solatges. Les quotidianes ficcions*. I cada nova secció reinicia de nou el comptador, tot posant-lo a 1. La cinquena és la que en té més, d'entrades, 340. I la que menys, la segona, amb només 52. En total, vuit-centes vint-i-sis exactament. No es tracta de 826 dies, no. Cadascuna de les entrades de *Quaderns deltaics* mira de captar una impressió, un pensament, un paisatge.

Costa situar aquests elements, des d'un punt de vista temporal. Al menys del temps que estem acostumats a mesurar amb els calendaris o els rellotges. Més aviat es tracta d'un temps que flueix de manera contínua, ininterrompudament, malgrat la numeració per blocs, de la qual gairebé ni te n'adones, si no t'hi fixes amb atenció. Tanmateix, he mirat de fer-ho, tot esporgant alguns indicis, d'aquí i d'allà. "Any nou, segle nou i mil·lenni nou de trinca." Som també, doncs, a l'1 de gener, però de l'any 2001, deu anys abans de *L'incert alberg*. "Quarts de vuit del matí" (p. 8). "Dinar en un establiment popular" (p. 9). I altre cop, un nou dia. "En llevar-me, després d'un son reparador."

Però, progressivament, aquestes referències temporals més clares dels inicis del llibre s'aniran esvaint, dissipant-se dintre d'un riu que s'emporta els lectors, sense que ells puguin evitar-ho. Només, de tant en tant, una remesa a algun esdeveniment singular, situat com per casualitat a cadascun dels blocs, els cridarà l'atenció. "Un atac terrorista al cor de Nova York i Washington, amb avions de passatgers convertits en projectils" encara ens situa al setembre del 2001 (p. 31). Contràriament, "L'imperi ha metrallat Bagdad", a *Domicilis provisionals*, ja fa un salt temporal, fins al 2003. I "A Espanya sembla impossible que hi hagi una veritat comuna. La comissió sobre l'atemptat de l'onze de març a Madrid ho torna a fer palès", s'arriba a l'any següent, el 2004, ja a les acaballes de *Finestres despullades*. Mentre que "Les Espanyes han dit que sí a l'Europa mercadera, decadent, indecisa", fa referència al referèndum sobre la Constitució Europea del 2005, a *Solatges*, el penúltim bloc. Finalment, l'autor deixa els anys 2006 i 2007 a *Les quotidianes ficcions*.

Els redactats no solen ser excessivament llargs, d'acord al caràcter que es vol donar al text. Reculls de moments instantanis. Però hi ha una mica de tot. Dels que tenen decididament un caràcter aforístic ("La memòria ja és ficció") fins a d'altres, més llargs, en què predomina la descripció. Què voleu que us digui, a mi no m'agraden gaire els aforismes. No vull

dir els d'Igual, que en algun cas m'han robat el cor. Vull dir en general. Són sentenciosos. I jo cada cop soc més de fer matisos. La realitat és complexa, molt i molt, de vegades, i es fa de mal encabir amb una frase que no arriba, sovint, a les vint paraules.

M'ha passat recentment amb Fuster. He hagut de llegir uns quants centenars de fulls de la seva obra i el que m'ha interessat menys és, precisament, la seva obra aforística. Tret d'aquells aforismes que indiquen, precisament, el seu pensament escèptic, com a bon deixeble de Montaigne. Com ara aquest que presideix, precisament, *Domicilis provisionals*, el segon bloc del dietari d'Igual. "Totes les meves idees són provisionals. (Però que consti que no ho dic amb orgull)".

Per acabar d'arrodonir aquest primer comentari sobre *Quaderns deltaics*, m'he dedicat a recomptar les citacions de l'autor sobre altres literats, pensadors, artistes, polítics o científics. Són gairebé cent cinquanta. Escriptors, la majoria. A molts no els conec de res, encara que alguns em sonen, de lluny. John Berger, per exemple, encara que penso que el confonc amb Peter Ludwig Berger, filòsof que va publicar *La construcció social de la realitat* conjuntament amb Tomas Luckman. I és que llegeixo més assaig que literatura. Això sí, quan m'he d'empapar d'un determinat autor, pels muntatges poeticomusicals que faig amb el músic colomenc Josep Pasqual, m'hi endinso a fons, fins a arribar-hi al moll de l'os. M'ha passat amb Estellés. O amb Maikovski. O Espriu. O Ausiàs March. En aquests dos darrers casos per la meva passió raimoniana.

La confecció dels dietaris també m'obliga a estudiar-me a fons determinades obres o literats. Com *Guerra i pau* o l'obra completa de Shakespeare al *Dietari ebrenc d'un bipolar*. Per cert, ja que ha sortit el dramaturg anglès, he de dir que encapçala el reduït cercle de més citats a *Quaderns deltaics*, amb catorze citacions, si no m'hi he descomptat. El segueixen de prop Josep Pla (dotze citacions), Álvaro Cunqueiro (amb nou) i ja més lluny (amb cinc o sis cops) Cervantes, Joan Perucho, Borges, Hemingway, Simenon, Antonio Machado i Joan Fuster. I Bach, pel que fa a la música.

Que algú et citi no vol dir que sigui a fi de bé. Només cal llegir aquest text per adonar-se'n (p. 65): "Acabo el Hemingway de *París era una festa*, que m'ha semblat molt més fluix que quan el vaig llegir fa molts anys. Hi ha llibres que no s'haurien de rellegir més. Només amb l'atmosfera vaga d'unes tardes lectores de la primera joventut ja n'hi ha prou. La falta de sentit de l'humor del nord-americà, així com el seu discurs de mascle granític, suós i fatxenda, resulten ben molestos."

DIMARTS, 18 DE MAIG DE 2021

Ahir, mentre repassava el dietari d'Igual, vaig rebre un missatge d'Imma: "Ton pare està a urgències." Havia intentat fer efectiu allò que proclamava constantment. "Vull marxar." Fa temps havia demanat a la seva doctora somnífers, perquè no podia dormir. No era veritat. Els tenia amagats, a la cartera. L'havien trobat, al matí, i no es despertava, per molt que intentaven aixorejar-lo. Finalment, van trucar a una ambulància i el van portar a l'hospital. Pel que sembla, no corria perill.

No acabava d'entendre què havia passat. Diumenge passat, excepcionalment, els vam poder visitar, la Noemí, l'Abril i jo. I el vaig veure bé. Fins i tot m'havia demanat que li portés un parell de llibres, que s'havia deixat al Turó. Si algú té pensat suïcidar-se, demana llibres?

En pujar a l'Hospital Verge de la Cinta i preguntar per ell, em diuen que està bé i que l'han traslladat a Jesús, a l'hospital de la Santa Creu. Sempre quan en sento el nom em ve a la memòria aquella salmòdia d'un record infantil: "Una caritat, per la mort de Déu, per a l'hospital de la Santa Creu." Avui en dia són unes modernes dependències que ja he tastat més d'un cop, de la mà de Cinta.

Quan entro a l'habitació, Alberto em mira amb un posat escèptic, com dient: "Xeic, no me n'he sortit." El cert és que mon pare i jo n'havíem parlat uns quants cops, molt clarament, d'això de treure's la vida. Em molestava que frivoltzés sobre el tema, davant dels nois. "Si tingués una pistola..." Un dia li ho vaig dir i la conversa va acabar desviant-se cap a l'eutanàsia, la llei que fa relativament poc temps que s'ha aprovat.

No recordava res (o molt poc) del que havia passat la nit del diumenge al dilluns. Només que s'havia despertat a l'hospital de Tortosa... Encara estava un xic desconcertat, però raonava perfectament, com heu vist.

Li he demanat si necessitava alguna cosa i me n'ha demanat un parell, que s'havia deixat al pis. Li faré arribar l'encàrrec a Imma. Em quedaré dos o tres dies més i després me n'aniré a Barcelona. Passaré a veure'l cada cap de setmana. I així, de retruc, regaré les lantanes i posaré menjar a la Peter, la gata. "No cal que et preocupis per la gata. Ja s'espavilarà!"

DIVENDRES, 21 DE MAIG DE 2021

S'ha anunciat el nou govern de la Generalitat, presidit per Pere Aragonès, d'ERC. Des de l'època de la República, de la mà de Lluís Companys, que els republicans no presidien cap govern català. Són

circumstàncies molt diferents, però. Aleshores ERC posseïa una àmplia hegemonia política, almenys fins que esclatà la guerra, quan la va haver de compartir amb els cenetistes i els comunistes del PSUC. Ara el pes de les diverses forces polítiques és més equilibrat, com evidencia clarament el repartiment d'escons de les darreres eleccions al Parlament de Catalunya del 14 de febrer, amb tres grups predominants: PSC i ERC, empatats a 33 diputats, i Junts, amb 32. La novetat més espectacular, la de Ciutadans, que passava de ser la força més votada el 2017, amb 36 escons, a caure fins a 6 diputats, al penúltim lloc de la classificació.

Direu, “sí que han tardat a formar govern, no?” Certament, però no és que siguin uns cantamanyanes. Es tracta més aviat que la situació política catalana és un veritable desori. D’una banda, hi ha el mur, insalvable fins ara, entre els qui van donar suport al 155 (PP, Vox, que no hi era, però com si hi hagués estat, i PSC) i les forces independentistes (ERC, Junts i CUP). Els Comuns enmig, com el dijous. De l’altra, la profunda desconfiança entre ERC i Junts, que han triat estratègies diferents, després de l’1O. D’una certa autocrítica, en el cas dels republicans, que els ha portat a intentar negociar amb el govern de Pedro Sánchez. I tot el contrari per part de Junts, que, de la mà de Carles Puigdemont, insisteix en la necessitat d’intentar fer efectiu el resultat del referèndum.

L’única combinació possible, la que ha fet consellers membres de Junts i ERC, amb Aragonès com a president, ha estat un part lent i complex. Primerament, ERC va obtenir el suport de la CUP, mitjançant un acord d’investidura. Més endavant, es va signar un document entre els republicans i Junts, després d’una llarga i barroca negociació. Negociació en la qual sembla que ha jugat un paper important Jordi Sánchez, mentre que Puigdemont, des de Waterloo, s’ho ha mirat a una certa distància. Però Jordi és com un corcò, quan vol aconseguir un determinat objectiu. I volia que hi hagués acord.

El govern està format per set consellers (o conselleres) proposats per Junts i altres set per ERC. Tothom sap que Junts té dues ànimes, una de més pragmàtica i una altra més vinculada a l’independentisme que tan bé representa Laura Borràs. El més representatiu del primer corrent és Jaume Giró, més partidari del “peix al cove” pujolià que del voluntarisme extrem de l’anterior president Quim Torra. La portaveu del govern serà Laura Villagrà, que ha jugat un paper important en la negociació que ha donat llum verda a l’executiu, i el vicepresident, Jordi Puigneró, molt ben relacionat amb el president a l’exili Carles Puigdemont.

Al vespre passo per l'hospital i m'acomio de mon pare, fins d'aquí uns quants dies. I comentem la jugada. Tots dos coincidim que el més calent és a l'aigüera. "Veurem què passa!", anunciem, gairebé a l'uníson.

DILLUNS, 31 DE MAIG DE 2021

He portat a Alberto dos diaris, *La Vanguardia* i l'*Ara*. Ell ja està al dia de tot, per la ràdio, que escolta cada nit, amb l'aparell aquell que es posa a l'orella, per no molestar el seu company, un senyor de la Cava. Però, com que jo vull aprofitar per acabar d'escriure les notes que tinc pendents del dietari d'Igual, així ell també tindrà lectura.

L'habitació és àmplia i assolellada, com totes les de l'hospital. A la planta baixa, hi ha un pati interior, ple de plantes, amb un ràfec que l'ombra parcialment on els familiars dels malalts aprofiten per conduir-los una estona per tal que es distreguin. Mon pare mai m'ha demanat que l'hi porti. No li agrada gaire, que el traslladi, amunt i avall, amb la cadira de rodes.

Li he preguntat si havia parlat amb els metges. "I tant. Aquí tothom sap de què va la cosa. No me n'amago." "I què t'han dit?", inquireixo jo. "No, si qui els ha dit què s'ha de fer o no soc jo. M'he de quedar aquí. I, si em porten altre cop al pis, tornaré a fer el mateix que vaig fer. Així de clar." "Et podràs quedar, aleshores?" "No m'han dit res, ni sí, ni no." Veurem què passa, com amb allò del govern...

Mentre ell va fullejant els diaris, jo acabo d'enllestir les meves sensacions sobre *Quaderns deltaics*. Amb aquest nom, hom podria pensar que és un llibre farcit d'ànecs, angules i llisals, dunes i onades, moixons i postes de sol darrere el Montsià. Els tòpics turístics que, a poc a poc, es van posant de moda. Afortunadament, per cert. Vol dir que ens venen a veure. Esperem, però, no morir d'èxit, com alguns barris barcelonins.

Alguna cosa hi ha d'això, és clar, en el dietari d'Igual. Sobretot descripcions paisatgístiques que més endavant us faré avinents (no me'n puc estar, m'agraden molt). Però el nom fa referència, bàsicament, al fet que està escrit a una ciutat del delta, allà on vivia l'autor, quan gestà l'obra. La Ràpita. D'entrada, ho sé per la petita biografia de la solapa que acompanya la portada: "Va néixer a Benicarló el 1966. Viu a Sant Carles de la Ràpita, des dels anys noranta." Però també per algunes de les seves mencions escadusseres, que reproduïxo parcialment. "El perfumat domini de la mar en el paisatge rapitenc" (p. 131). "Costellada a una

caseta de la garriga rapitenca” (p. 153). “Em miro la processó rapitenca de Divendres Sant” (p. 168). Queda clar que viu a la Ràpita.

Sí que deixa constància, i amb una certa abundor, dels llocs on es desplaça, ja sigui amb el “cotxe de línia” o els autobusos o al seient del davant dels amics que condueixen (no el veig, a Igual, amb un volant a les mans). Càlig i Peníscola. Forcall (a les “serralades de l’antic domini morellà”) i Fredes. Morella, molta Morella. Móra d’Ebre (la “fira llibresca, petita, simpàtica, ben organitzada”). La meva estimada Tortosa. Poblenou del Delta. Barcelona.

Una ciutat, encara que estigui al delta, vol dir carrers i habitatges, pizzeries modestes, “camps engabiats d’edificis del barri”, el campanar de l’església del poble, la Seguretat Social, immigrants “nord-africans i ulls clars, de l’est europeu, que esperen, recolzats contra els arbres i les faroles per a ser llogats per a les feines del camp de regadiu”. I sobretot cafès i periòdics. Periòdics i cafès. Molts cafès.

Vet aquí, per acabar, un recull de les descripcions paisatgístiques, que us he anunciat, més amunt. “La mestralada frega a contrapèl l’aigua neguitosa de la mar” (p. 17). “Endins la boirina he cregut endevinar el cant del cucut” (p. 47). “La quietud assedegada. Unes oliveres polsoses. Una iaia parlant a la fresca, solitària, endiumenjada. Terres del Maestrat” (p. 70). “Boirina gebrada sota un sol tèrbol” (p. 85). “Grisor empastifada del cel. La tristesa que ens imposa el clima” (p. 118). “Bancal de pedra seca, oliveres i garrofers. Al llunyedar, a la banda marinera, la ribera del-taica, sense calitges. A la part de dalt, crestalls montsianencs, blavencs, asserenadors” (p. 153).

DIVENDRES, 18 DE JUNY DE 2021

Demà vindrà el paleta al Turó. Li ho explico a mon pare. Traurà un parell de pins que ens fan nosa. I també arreglarà el banc de la dutxa *ecològica*. Com veieu, un nom ben curiós. Es tracta d’una dutxa situada fora de la casa, sota una heura que s’enfila per les branques dels pins que hi ha a la vora. Alberto va construir unes escales, molt elementals, per poder-nos-hi aproximar. Dutxar-se allà és una delícia, amb la vista del bosc dels veïns, davant per davant, amb el raig de l’aigua que et refresca el cos, sense que ningú et molesti. Potser per aquesta raó tota la família sempre l’ha anomenada així, *dutxa ecològica*. Tot i que l’aigua sempre és ecològica, diria. O de vegades no...

Doncs bé, allà ja n'hi havia un, de banc. L'havia instal·lat Alberto, però estava format per plafons de fusta que, amb el temps, s'havien anat desballestant. Ara Castelo, que així s'anomena el paleta, ens farà un banc d'obra, més consistent. Avui a la tarda anirem a comprar el material al magatzem de Mayor, a la sortida de Tortosa. També ens ha de collar l'estenedor que hi ha a la vora, a prop del magatzem on hem instal·lat les bateries per acumular l'energia de les plaques fotovoltaïques. El que hi havia era molt antic i les barres metàl·liques que l'aguantaven es van anar oxidant fins que van caure, després d'una d'aquestes fortes ventades ebrenques. I dues o tres coses més. Després de trenta anys, tot es va deteriorant, de mica en mica.

Mon pare s'ha aclimatat molt bé. Fins i tot fa poemes, de tant en tant. L'altre dia, per casualitat, es va trobar amb un noi que coneixem de fa molts anys, quan vam començar a batallar en una mena de Coordinadora de Defensa de l'Ebre, un precedent del moviment antitransvasista. Li diuen Jordi i li ha enviat una carta. A Alberto li ha fet molta gràcia.

Jo, com sempre, aprofito per portar-me lectura. *Vida i destí*. Un gruixut volum de l'escriptor rus Vasili Grossmann. Lamentablement, no el coneix ningú. O, si el coneixen, no l'han llegit. I és que el llibre té més de mil cent pàgines. Me n'he informat prèviament, per anar una mica més orientat. Molts el comparen amb Tolstoi i sobretot amb *Guerra i pau*. Totes dues són novel·les *totals*, que acompanyen la vida, els desitjos, les peripècies d'una part important de la societat russa. En el cas de l'obra tolstoiana, la dels components de quatre famílies aristocràtiques, com ja he dit en una altra ocasió, "en un ampli fresc, èpic i dramàtic, alhora, de les guerres russonapoleòniques". Adjectius, aquests darrers, que també es podrien aplicar perfectament a l'obra de Grossman, tot i que emmarcada en l'enfrontament bèl·lic entre els exèrcits alemany i soviètic durant la Segona Guerra Mundial i, molt especialment, en la batalla de Stalingrad.

Però *Vida i destí* va molt més enllà que *Guerra i pau*, quant a la complexitat de persones i caràcters retratats. Més de cent cinquanta personatges deambulen per més de quinze escenaris diferents, sovint amb la mirada perduda i una ànima que van arrossegant, maquinament. O, almenys, això és el que m'expliquen algunes de les fonts crítiques que he consultat prèviament. Dels personatges i els escenaris en puc donar fe, perquè al final del llibre una "llista de personatges principals" representa un ajut per moure's en una selva intrincada de situacions, paisatges, patronímics, diminutius i noms russos.

Perquè aquesta és una altra. Una mateixa persona, a la tradició russa, se la pot anomenar d'unes quantes maneres diferents. Posem com a exemple un cas “nostre”. Sháposhnikova, Yevguenia Nikoláyevna (Zhenia). És la germana de Liudmila, una de les principals protagonistes.

Doncs bé, *Sháposhnikova* vol dir que pertany a la família dels Shaposhnikov. Com si Fabà indiqués que formo part d'una família més àmplia a la qual pertanyen el meu pare i les seves famílies i els seus descendents. *Yevguenia* és el seu nom. Albert, en el meu cas. Però *Nikoláyevna* indica que el seu pare es deia Nikolai. Els patronímics, en els cas dels homes, es formen afegint *-ovich* o *-evich* (com el marit de Liudmila, anomenat Víktor Pávlovich), mentre que l'afegit per a les dones és *-ovna* o *-evna*. Per acabar de complicar la cosa, també se la pot conèixer per una espècie de sobrenom o diminutiu, de vegades molt diferent del nom. En aquest cas és *Zhenia*. A mi em deien, de petit, Albertito, però és clar s'assembla molt a Albert (i ara ja no m'ho diu pràcticament ningú, excepte alguns amics, de manera afectuosa).

Tenint en compte que de vegades s'utilitza un tipus d'identificador i a voltes un altre, us podeu fer al càrrec de l'embolic monumental que hom es pot arribar a fer. Gràcies de les darreres pàgines.

Unes pàgines que també ens ajudaran (i molt) per situar els personatges en els diversos llocs on es produeix l'acció. Més de quinze escenaris diferents. Laboratoris de física on treballa Víktor (recordeu, el marit de Liudmila, la germana de Zhenia) i els seus col·legues. Els amics d'aquest científic a la ciutat de Kazán. Un camp de concentració alemany. I un camp de treball rus. Una cabana ucraïnesa. Un trajecte cap a la cambra de gas. La presó de Lubianka (vinculada a la Cheka, anomenada després KGB). Kúibishev (ciutat siberiana). La central elèctrica de Stalingrad. Ufà (ciutat a l'est del Volga). Un esquadró de caces russos. Un cos de tancs (comandat per Piotr Pávlovich Nóvikov, amistançat de Zhenia). Oficials soviètics a Stalingrad. Soldats a una casa a la batalla de Stalingrad. Estepa calcuca (regió estepària prop del Volga). Oficials alemanys a Stalingrad.

Escenaris, sovint triats i garbellats, per aconseguir una sensació de vides entremesclades. Aquí a l'hospital només he pogut arribar fins a la pàgina 40.

DIMARTS, 22 DE JUNY DE 2021

El govern d'Espanya va indultar ahir nou de les persones implicades en el Procés. Les que ja havien estat jutjades i condemnades pel Tribunal

Suprem, amb penes de presó totalment desproporcionades. Un poc-suc de sentència. Es tracta de quatre dirigents d'ERC (Oriol Junqueras, Dolors Bassa, Raül Romeva, que havien estat al govern, i Carme Forcadell, presidenta del Parlament). Tres de Junts (Josep Rull i Joaquim Forn, del govern, i Josep Turull, portaveu parlamentari d'aquesta formació política). I Jordi Cuixart i Jordi Sánchez (presidents d'Òmnium Cultural i l'ANC, en aquell moment, tot i que Sánchez exercí posteriorment de secretari general de Junts).

Des del meu punt de vista, és una bona notícia, per molt que alguns la menystinguin, pel fet de ser un acte de "gràcia". Rebrà les crítiques contundents de l'espanyolisme més reaccionari. I de l'espanyolisme a seques, vingui del Partit Popular o de correligionaris del mateix Pedro Sánchez.

Hagués estat molt millor una amnistia? I tant. Segur. Hauria resolt la situació, entre altres, dels dirigents a l'exili, tant de Junts, com d'ERC. I de molta altra gent. Però fa molt de temps que no desestimo els "bens menors", a falta d'un "bé major". Perquè l'hauríem de desestimar?

Tot sembla indicar que alguns continuaran a la trinxera política, encara que no podran formar part de llistes a les eleccions, ja que encara hi estan inhabilitats (l'indult els ha exhonerat de les respectives penes de presó, no de les inhabilitacions). En el cas d'ERC, això es redueix a Oriol Junqueras, que encara és president del partit republicà. I en el de Junts a Jordi Turull i Josep Rull i a Jordi Sánchez, com ja hem dit. Jordi Cuixart continuarà presidint Òmnium Cultural. Almenys, fins ara.

DIJOUS, 1 DE JULIOL DE 2021

És la segona presentació del meu llibre *Dietari ebrenc d'un bipolar*. Aquest cop a la meua ciutat d'adopció, Santa Coloma de Gramenet. Hi vaig aterrar el 1977, com per casualitat, des del pis del Carmel, on vivia amb altres estudiants, i m'hi vaig quedar a viure fins al 1995, quan vam marxar amb la Noemí cap al barri veí de Sant Andreu. Però, de fet, no n'he marxat mai del tot, perquè faig més vida aquí que allà. L'acte l'organitza l'Òmnium colomenc, on hi col·laboro activament.

Hi parlen Chema Corral, Gabriela Serra i jo mateix. Acabarem amb una cançó de Raimon (podia ser d'una altra manera?), acompanyat de l'amic Josep Pascual, al piano. Encara calia fer ús de la mascareta, tot i que els qui hem intervingut, des de la mesa, podíem anar a cara descoberta.

Chema i jo ens coneixem de fa molt de temps, quan ell era regidor (ho ha estat durant força temps, en diverses responsabilitats) i jo més aviat

feia de “fervent crític de les institucions”, des de diverses plataformes ciutadanes. Finalment, amb el pas del temps, amb Chema ha acabat prevalent més la col·laboració mútua que la desafecció crítica. La qual cosa ha estat l’origen d’una bona amistat. Ara ens retrobem tots dos en l’Òmnium colomenc.

És un dels historiadors colomencs més notables. Fa poc temps ha publicat *El PSUC a Santa Coloma de Gramenet*, en què repassa la incidència del partit en la política local, des de l’any 1936, quan es fundà el PSUC, a l’elecció de Lluís Hernández com a primer alcalde de la democràcia. Voluntàriament no ha volgut anar més enllà, quan es produeix la crisi del partit, al V Congrés. Suposo que, entre altres coses, perquè ell hi va estar directament implicat. Un llibre amb una notable recerca en arxius, fons documentals privats i converses amb més de seixanta persones.

Avui ha exercit de presentador. L’amic Chema fa referència a la personalitat polièdrica de l’Albert (diria que soc jo), al seu activisme mediambiental i autodeterminista, la seva passió per Raimon, al seu llibre *A l’altra banda del Besòs*, publicat fa anys, i a la seva activitat sociolingüística. Dona pas, per acabar, a Gabriela Serra.

Jo i la Gabriela encara fa més anys que ens coneixem. Ella mateixa ho ha dit, de l’època de Círculos Obreros Comunistas. Si busqueu a Viquipèdia hi trobareu una definició força correcta: “Ideològicament es pot ubicar en el marxisme revolucionari, amb influències de Marx, Engels, Lenin, Rosa Luxemburg, Gramsci i Trotski, entre d’altres.” Déu n’hi do, quin refregit, no?

La meva amiga ha començat la seva intervenció fent referència a un tros de la primera pàgina: “M’he masturbat avui mirant el cos / des del meu llit d’una jove a la platja.” Comences fort, Albert! Això promet, m’amolla. En realitat, es tracta d’una citació d’un poema d’Estellés, d’aquells pràcticament pornogràfics, que la Montserrat Roig li fa llegir en una entrevista televisiva.

Més endavant m’ha definit molt bé. “L’Albert, quan el vaig conèixer, era un noi prim, tímid, sempre amb un llibre a la mà. Parlava tortosí, no com ara, que ja ha perdut l’accent. Era bon jan, educat, servicial... Per això jo li vaig posar, de nom de guerra *Sicario*.” En faig esment, a la pàgina 57 del meu primer dietari. “Com que sempre m’han agradat els papers de *dolent de la pel·lícula* vaig lluir amb orgull el faceciós apel·latiu. I quan ens retrobem sempre m’encalça amb la mateixa frase *Com va la vida, Sicario?*”

M'ha encantat que la meva bona amiga digués que el llibre és “un cant a la vida, un cant a l'esforç, un llibre valent”. Gràcies, Gabriela.

Hem acabat amb el cant de *Desert d'amics*, tot remarcant especialment un dels seus versos: “Amb tots los bons que em trob en companyia.”

DILLUNS, 12 DE JULIOL DE 2021

Dimecres passat em vaig anar a vacunar per tercer cop. A Barcelona. Les altres dues vegades, força més lluny. La primera a Amposta, on em vaig perdre i ben just vaig arribar a hora de vacunar-me. Eren les vuit del vespre. I m'esperaven només a mi. “I vostè no té mòbil?” Ja m'ho he sentit a dir uns quants cops, això... Però soc incombustible. I la segona a Manresa, on vaig arribar mitja hora abans, per si de cas. I fa uns quants dies vaig portar el meu fill a Berga. I això que no m'agrada conduir...

Al vespre, en arribar a casa, no m'acabava de trobar bé. Em vaig posar el termòmetre i tenia unes quantes dècimes. I el cap em voltava, com una baralluga. La meva filla em va dir que devia ser la reacció a la vacuna. Ella tampoc no acabava d'estar gaire *catòlica*. I en Pau igual. Total que ens férem, tots tres, el test de la covid. Ja sabeu, allò que t'has d'entrar ben endins de la pituitària un palet, amb una mena de petit cotó-en-pèl a la punta, i refregar-lo ben refregat. La sensació és força incòmoda. Però lo primer és lo primer. Ens va sortir positiu, a tots tres. Ja sabíem què havíem de fer. Confinats a les tres habitacions respectives, no fos cas que també contaminéssim la Noemí i tot s'acabés com lo rosari de l'aurora. Sabem que no és greu, però sospitava que potser estaria uns quants dies fora de joc. La Noemí ens portarà el menjar amb unes safates, que ens deixarà vora la porta, perquè el puguem recollir, amb una certa seguretat.

Tot plegat ha estat més molest del que ens pensàvem. Molta tos. Mucositats. Mal de cap. Una considerable apatia. Dormir la major part de les hores. Ara ja fa quatre dies que dura la reclusió habitacional i estic molt millor. Però la prova encara surt positiva. La Noemí aguanta. Gràcies d'això.

DILLUNS, 19 DE JULIOL DE 2021

Ja recuperats, puc tornar a visitar mon pare, ben empolainat amb la mascareta corresponent. De fet, a l'hospital sempre te la canvien, per donar-te'n una de nova. Explico a Alberto que ja fa uns quants dies van començar a arreglar el camí del Turó. Quan ell hi vivia, ja van fer-ne una

bona reforma, que ell controlava, fil per randa. El camí era molt estret i en alguns dels revolts que baixen cap al barranc de la Llet era molt difícil que hi passessin dos cotxes. I en altres la malesa en dificultava la visió. Es va aconseguir que, en un parell de llocs, s'hi gratés la roca per fer-hi un pas.

A la part baixa del camí, ja a tocar de Tortosa, hi han posat un ferm de molta qualitat, com el de les carreteres. Asfalt, vaja. Però no sembla que s'hagi de mantenir en el conjunt del camí. Passat el barranc de Caputxins l'asfalt es transforma en un material de menys qualitat, cobert per una capa de graveta molt fina que, amb el temps, s'hi anirà acumulant a les vores. No es pot tenir tot, en aquesta vida. Però ara les obres ja estan molt avançades. Ben a la vora de les corbes del barranc de la Llet, que hem comentat fa un moment.

Per si no us havíeu adonat, avui és 19 de juliol. I ahir s'havia de començar a retirar el monument de la batalla de l'Ebre que es troba al mig del riu, a Tortosa. Però no va poder ser. Un col·lectiu de la ciutat, anomenat Corembe, que el reivindica, ha interposat un recurs contenciós contra la Generalitat i s'han hagut d'interrompre les obres fins que el jutge no dictamini el què. Tenint en compte la rapidesa del sistema judicial, en tenim per uns quants anys, probablement.

Això del monument té una llarga història. Franco el va inaugurar l'any 1966, dintre de la campanya "25 años de paz", que s'inicià dos anys abans, l'any 1964. S'aixeca sobre una de les pilastres d'un antic pont privat de peatge anomenat *Pont de la Cinta*, que, com tots els ponts, va ser dinamitat en esdevenir Tortosa front de guerra. A Ferreries, per la banda dreta, hi havia les tropes franquistes i, a l'esquerra, les republicanes. Més endavant es construí l'actual pont de l'Estat i el del ferrocarril, però el de la Cinta no es recuperà mai. Per aquest motiu es va emprar aquesta columna per alçar-hi el polèmic monument.

Es tracta de dos monòlits, un molt més alt que el altre. El més baix està culminat per una àguila, amb les ales esteses, d'on penjava un Víctor del Caudillo, el signe franquista, per antonomàsia, de la victòria sobre les forces republicanes. Al més alt s'hi situa la figura estilitzada d'un soldat, que aguanta un estel. Per la part del darrere hi penja una gran creu. A la pilastra s'afegia un lema, com molts altres d'aquesta època. "A los Caídos por Dios y por la Patria". Un monument, per tant, amb una simbologia clarament franquista.

En arribar la democràcia, se'n fan alguns petits retocs. Es treu el Víctor del Caudillo i se substitueix el lema anterior per un de nou. "A los combatientes que hallaron gloria en la batalla del Ebro". No gaire afortunat, diria jo.

S'han intentat fer diverses consultes populars per decidir el futur del monument. Finalment, el 2016 se'n fa una, amb dues opcions: retirar-lo i museïtzar-lo, d'una banda, o mantenir-lo i reinterpretar-lo, de l'altra. Hi participaren un 29,7% del cens electoral i, entre els participants, guanyà la segona opció per un 68,4%. Però l'Ajuntament de Tortosa, mai no va intentar aplicar el resultat i, per tant, el monument no es reinterpretà de cap manera.

Arribem, doncs, allà on érem al principi. Tot basant-se en la Llei de memòria històrica, la Generalitat va decidir treure'l. Amb el resultat que ja hem vist que s'ha produït. O que no s'ha produït, de fet, per obra i gràcia de l'acció mancomunada de Corembe i els jutges. Deu ser casualitat?

El meu pare està bé. Fins i tot ha iniciat una espècie de novel·la.

DIMARTS, 17 D'AGOST DE 2021

Avanço, a poc a poc, per les pàgines del llibre de Grossman. Ja ho sabeu. En bona part és un llibre bèl·lic. Molt centrat, fins a cert punt, en la batalla de Stalingrad. Així, doncs, per situar-nos millor, convé fer-ne un petit tast. I, per fer-lo, què hi ha millor que recordar les vicissituds militars de *Guerra i pau...*

Tant en un cas com en l'altre, els exèrcits russos sempre s'emportaren la pitjor part, tant als inicis de les guerres rusonapoleòniques, com a la Segona Guerra Mundial, quan l'exèrcit alemany avançava triomfant, i es feia amb centenars de milers de presoners. Però la clau decisiva fou la profunditat estratègica de l'immens espai rus. Els alemanys se situaren ben a prop de les ciutats de Leningrad i Moscou. Però, preventivament, moltes de les fàbriques de guerra del país dels soviets es van traslladar més enllà dels Urals. D'aquesta manera, mentre els soldats russos aturen l'embranchida del Sisè Exèrcit alemany, dirigit pel general Paulus, a Stalingrad, les factories soviètiques construïen a destall més i més vehicles cuirassats i canons de llarg abast.

Tot plegat, els exèrcits soviètics es van acabar situant a banda i banda, pel nord i pel sud, de les forces germàniques que envoltaven Stalingrad i, finalment, atacaren en el punt més feble de l'enemic, on hi havia instal·la-

des les tropes romaneses. Fins al punt que el Sisè Exèrcit quedà envoltat, el pitjor que li pot passar a una força armada. Prop de dos-cents cinquanta mil soldats alemanys i romanesos quedaren atrapats.

“Per primer cop des de l’inici de la guerra, Darensky [oficial de l’Estat Major rus] seguia la via de l’ofensiva: marxava rere les unitats dels tancs alemanys que fugien cap a l’oest.

»A la neu, en el camp, per les carreteres, hi havia diversos tancs alemanys i camions italians immobilitzats; cossos d’alemanys i de romanesos ajaguts, inerts.

»La mort i el fred havien conservat la derrota de les tropes enemigues. Caos, confusió, sofriment: tot s’havia mantingut, congelat en la neu que tot ho preserva, en una immobilitat gelada, la darrera desesperació, les convulsions de les màquines i els homes que vagaven per les carreteres.” (p. 905)

Els soviètics havien guanyat, sí, però a quin preu? Mantenir Stalingrad va ser extremadament difícil. Cruels batalles en una selva de fàbriques i edificis destruïts. Francitiradors, d’una banda i de l’altra, jugant al gat i la rata. Morts segures. Inferns de foc. Amagatalls impossibles. Lluites a les clavegueres. N’és un bon testimoni el film *Stalingrad*.

Però *Vida i destí* no és només un llibre bèl·lic. És molt més. Es tracta d’un pioner, quant a la seva mirada precisa sobre els camps de concentració alemanys, en què predominen els presoners polítics russos, però també els camps on predominen els jueus. I, alhora, camps de concentració soviètics, on s’acumulen els dissidents. No és estrany que la policia staliniana volgués confiscar els seus manuscrits. Afortunadament, Grossmann en lliurà una còpia a un amic, que la salvaguardà durant molts anys.

“Saps què penso? No envejo els qui estan en llibertat. Tinc enveja dels que es troben en els camps de concentració alemanys. Això sí que està bé! Ser presoner i saber que els qui et peguen són feixistes! Entre els nostres la cosa és més horrible, el més dur: són els nostres, els nostres, estem entre els nostres!” (p. 224), afirma Abarchuk, un d’aquests presoners a un camp de concentració soviètic.

Hi ha, finalment, una descripció, molt primerenca, de la forma en què el règim hitlerià feia desaparèixer els jueus:

“Els homes de mono blau organitzaven la gent a l’andana ràpidament i pràctica: seleccionaven els qui no s’aguantaven, obligaven els més forts a carregar els moribunds als furgons, creaven dintre d’aquest caos de moviments desordenats una columna i li marcaven una direcció i un sentit.

La columna es divideix en files de sis, i per les files corre la notícia: «A les dutxes, primer ens porten a les dutxes!» (p. 686).

També s'hi poden trobar altres històries, de caràcter lateral. Les dificultats del físic Víktor Shtrum, marit de Liudmila, un dels principals protagonistes de l'obra, per poder desenvolupar sense entrebancs la seva investigació de física, en la surrealista administració staliniana. I l'opac judici a Krímov, comissari a Stalingrad, per part de la policia política, després d'haver-se jugat la vida, diversos cops. Ara l'acusen de ves a saber què.

Un llibre, doncs, monumental i crític, alhora. Un gran llibre. A l'altura, no cal ni dir-ho, de *Guerra i pau*.

DISSABTE, 21 D'AGOST DE 2021

Javi i Cata, els nostres amics, ens tornen la visita que nosaltres, de tant en tant, els fem a casa seva, a Mallorca. S'hi estaran un parell o tres de dies. Avui hem quedat per embarcar-nos en *Lo Sirgador* i demà anirem a la platja i a fer una paella al delta.

Per cert, ahir van acabar d'enllestir el camí. Ens hem emportat una bona sorpresa, perquè, en arribar al final han girat a la dreta, on hi ha unes quantes cases, i han deixat d'arranjar el nostre tros. Són pocs metres, però no s'entén per quins set sous no s'hi han atansat. Malgrat tot, en estar acabat el camí, els nostres amics mallorquins podran pujar i baixar, sense problemes.

Lo Sirgador és un llagut que fa viatges turístics pel riu Ebre. Hi anem al vespre i ens portarà riu amunt, fins l'illa de la Xiquina i, en tornar, riu avall, fins a la dels Bous. Ens embarquem (“compte amb los ginolls”) i el guia inicia la seva explicació, molt detallada. Ens assenyala, a la dreta, el grandios edifici del Mercat i, més endavant, lo pont de l'Estat, per on passarem de seguida. El guia ens recorda (vosaltres ja ho sabeu) que, durant la guerra, tots els ponts van ser dinamitats. I que aquest es va refer durant la postguerra. Per poder enllestir-lo, es va haver de passar l'església del Roser, que obstruïa el seu accés per la banda esquerra de l'Ebre, a la banda dreta, que és on es troba ara mateix. Passat el pont, hi ha el palau episcopal i la catedral. I darrere la seu, el castell de la Suda, amb les seves muralles imponents. *Suda* vol dir, en àrab, ‘castell’, amb la qual cosa quan diem “castell de la Suda” repetim un mot, amb dues llengües diferents: “castell del castell”.

A mesura que ens allunyem de la ciutat, a les vores de l'Ebre es va acumulant la vegetació. Arbres com l'aube, l'om o el pollancre. Alhora també s'hi poden veure canyars, joncars i esbarzers. En aproximar-nos a l'illa de la Xiquina, encara hi ha més malesa (i més densa) per dintre de l'illa i vegetació més esclarissada per la nostra banda dreta. I és que allà, anys enrere, hi havia la platja fluvial de Tortosa, on s'hi banyava força gent. Era fàcil ofegar-se. No és el mateix banyar-se al mar que al riu, on hi ha molt corrent, encara que no ho sembli, que t'arrossega i de vegades remolins, que et xuclen. Però ara tothom prefereix la platja. En arribar al final de l'illa donem la volta i apreciem una perspectiva una mica diferent de la ciutat.

Tornem a passar per davant de la catedral i el nostre guia ens fa notar que no té torres. Per què deu ser? Hi ha diverses teories, però la més versemblant és que, en introduir l'artilleria al castell de la Suda, si s'haguessin acabat les torres, els canons no haurien tingut angle de tir i haurien restat inútils. Millor sense torres, ja que Tortosa era una plaça forta militar. Davant del palau episcopal, des de dintre del riu, es pot apreciar un petit rosetó, que s'il·lumina a aquestes hores del capvespre. El palau és un bonic edifici, d'estil gòtic. Som ara ben a la vora del controvertit monument de la batalla de l'Ebre. Mentre es decideix si es treu o es conserva, els de *Lo Sirgador* en fan un divertit comentari sobre la presència al monument de marques de cerveses, des de l'Estrella Damm, fins a la Moritz, tot passant per altres que em costa de recordar.

Riu avall, ens encaminem cap a l'illa dels Bous. El guia ens explica que, anys enrere, a aquesta illa els propietaris d'una determinada ramaderia n'havien abandonat uns quants, perquè anessin pasturant. Però, deixats de la mà de Déu, es van multiplicar, desmesuradament. Fins al punt que els mancava menjar, per la qual cosa alguns van morir i d'altres emmalaltiren.

Tot plegat, un grup d'animalistes va assenyalar que aquelles no eren unes bones condicions per viure-hi. I l'Administració va decidir sacrificar-ne uns quants i deixar els que poguessin viure-hi raonablement bé. Vet aquí, doncs, l'origen del nom, l'illa dels Bous. De vegades es veuen i d'altres no, perquè es troben entre els arbres de l'interior. Avui sí. Són aquí. Uns dotze bous. Fent honor al nom de l'illa. Però natros retornem a Tortosa. És l'hora dels pastissos, el dolç tradicional de Tortosa, i del cava. O el vi dolç, segons preferències. I per Caro es pon el sol. Què més voleu?

Al matí he anat a veure el meu pare. Està content, perquè un antic amic li ha fet arribar una altra carta, que ell ha respost, amb entusiasme.

DIVENDRES, 3 DE SETEMBRE DE 2021

En tornar a Barcelona, ens adonem que les obres de cobriment de les vies del tren, que podem observar des del nostre pis, van avançant força. La Noemí sempre em recorda, irònicament, que quan el vam comprar (l'Abril devia tenir tres o quatre anys i el Pau encara no havia nascut) jo sempre deia "Aquest pis anirà a més". I els explicava que hi havia un projecte per cobrir les vies del tren, amb l'objectiu de superar l'esclatxa que s'estenia entre el districte de Sant Andreu, per la banda de muntanya, i el de Sant Martí, per la banda mar. I que, a sobre d'aquesta coberta, hi aniria un parc esplèndid. I que més enllà, a la Sagrera, s'hi construiria una monumental estació de ferrocarrils, molt més àmplia que l'estació de Sants.

Però les obres avançaven molt a poc a poc, amb la qual cosa la ironia encara es feia més manifesta: "Aquest pis anirà a més?", observava la meva dona. Durant el govern del Partit Popular, a Espanya, pràcticament s'aturaren del tot. Per sort, amb el canvi de govern s'han reactivat força. Així, des de la meva balconada es pot apreciar com s'alcen les columnes metàl·liques, que, encastades en el sòl, posteriorment quedaran recobertes d'una estructura, també metàl·lica, que permetrà el seu farciment amb el ciment. L'estructura de les barres i el ciment s'entrellaçaran en allò que se sol anomenar *ciment armat*.

Per copsar l'estat de les obres de l'estació, fem una petita caminada. Al capvespre no farà tanta calor, i ens anirà bé. Sortim de casa i de seguida ens desviem, a l'esquerra, per Berenguer de Palau, sempre cercant l'ombra. Passem de llarg el pont del Treball, que ens portaria a l'altra banda de les vies, ja a Sant Martí, i avancem a la vora d'un edifici, construït fa poc temps. D'una alçària notable, es troba al final del carrer de Garcilaso, que és on probablement se situarà un dels accessos a la nova estació.

Des d'aquí ja s'hi poden començar a albirar les noves estructures, menys avançades, això sí, que la cobertura de les vies. Ens afegim ara al carrer de la Sagrera fins a situar-nos, a mà dreta, al pont de Calatrava. En arribar a la meitat, ja podem apreciar el primer element ferroviari que es va immerngir, l'any passat, al nivell inferior de l'estació. La línia R1, també coneguda com a línia del Maresme i de la Costa. Després del seu pas per la nova estació, on encara no té parada, continua el seu recorregut, ja per sota del tram cobert, per sortir a la llum una mica més enllà de l'anomenat *Triangle ferroviari*, on ara hi ha unes cotxeres dels autobusos

i un pàrquing, obert al públic. El proper pas, ja al final del proper any, serà la inauguració de la nova estació de Sant Andreu, i el desviament de les línies que van a Girona i el Vallès, perquè també discorrin pel nivell més baix de l'estació, fosca encara, com un cau de marfantes.

Perquè aquesta n'és una altra. La nova estació de la Sagrera comptarà amb tres nivells. L'inferior, ja ho hem dit, serà el de rodalies i regionals. Més a dalt hi haurà les vies del tren d'alta velocitat i, més amunt, encara, els vestíbuls d'accés.

La construcció del parc lineal, que ha de resseguir el cobriment de les vies, ja són figures d'un altre paner. Però jo continuaré proclamant: "Aquest pis va a més!"

DISSABTE, 11 DE SETEMBRE DE 2021

Ens visiten la Bruna i en Jaume, uns amics de la Noemí. Demà, com ja sol ser habitual, els portarem a *Lo Sirgador*, però avui volem fer una mica de cames. Farem una excursió pel Port. Els recollim al seu hotel, a la plaça de la Corona d'Aragó. Des d'allà ens desviem cap a Roquetes, per la carretera que ens portarà a la falda de les altives parets del massís. Iniciem l'ascensió i de seguida es poden apreciar les àmplies vistes que ens acompanyaran durant tota l'estona.

Primer s'albira Tortosa, a cavall de les dues bandes de l'Ebre. Darrere del nucli urbà, la serra del Boix, on hi ha el Turó. I, riu avall, ja s'apunta la ciutat d'Amposta, a la falda del Montsià, però orientada, en molt bona part, cap als arrossars de la ribera.

Arribem al *Caragol*. Es tracta d'uns quants revolts, molt tancats, que s'han de superar per enlairar-nos fins als mil metres del Portell. Aquí ja s'acaben les vistes. Ens endinsem en un espès bosc, majoritàriament de pi rojal, que contrasta amb les nues superfícies rocoses, amb les quals havíem conviscut fins fa poca estona. Arribem a un trencall. A la dreta faríem cap al refugi i al restaurant del Port i, més enllà encara, a l'itinerari que creua tot el massís fins a Fredes (apte només per a 4×4). Nosaltres continuem per l'esquerra, el camí asfaltat que porta a Caro, el cim més alt del massís (1.442 metres). Ens hi aproximem per veure-hi la vista. Espectacular. Davant nostre, el Delta, amb les seves dues banyes. A la dreta, a la llunyania es pot apreciar el castell de Peníscola, com un petit mugronet, ben unflat, situat vora el mar. Més a la dreta, el penyal de Penyagolosa, el cim més alt del País Valencià. I, acabant la volta, s'hi insinuen els cims del Pirineu, un xic desdibuixats.